

Streszczenie rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Twarowskiej-Ratajczak

IMPLIKACJE EKONOMICZNO-FINANSOWE DODATKOWEGO OPODATKOWANIA SEKTORA BANKOWEGO W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Rozprawa doktorska

przygotowana pod kierunkiem naukowym

Dr hab. Jolanty Szolno-Koguc, prof. UMCS

Promotor pomocniczy: dr Grzegorz Matysek

Przedmiotem rozprawy doktorskiej była analiza ekonomiczno-finansowych skutków dodatkowego opodatkowania sektora bankowego w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Waga poruszanego tematu wynika z istotnej roli, jaką odgrywa sektor bankowy we współczesnej gospodarce. Pomimo niewątpliwie ważnych skutków dodatkowych danin publicznych nakładanych na sektor bankowy, aktualnie w Polsce prowadzonych jest niewiele kompleksowych badań w tym obszarze, co wynikać może z trudności związanych z badaniem konsekwencji dodatkowego opodatkowania oraz ze złożoności tego problemu. Brak jest także kompleksowej analizy obejmującej skutki dodatkowego opodatkowania dla gospodarki, sektora finansowego, instytucji finansowych oraz klientów we wszystkich krajach UE oraz porównania tych skutków z konstrukcją wprowadzonego podatku w poszczególnych krajach. Niniejsza rozprawa ma na celu wypełnienie tej **luki badawczej**.

Przeprowadzone analizy miały posłużyć znalezieniu odpowiedzi na postawione **pytanie badawcze**: czy dodatkowe daniny publiczne nakładane na sektor bankowy mogą być skutecznym narzędziem fiskalnym, pełniąc jednocześnie funkcję stabilizacyjną i antykryzysową, jak również kto ponosi ekonomiczny ciężar wprowadzanych danin: banki czy ich klienci.

Głównym celem rozprawy była identyfikacja i ocena kluczowych konsekwencji ekonomiczno-finansowych dodatkowych danin publicznych nałożonych na sektor bankowy w krajach członkowskich UE. Cel ten był możliwy do osiągnięcia dzięki realizacji celów szczegółowych o charakterze teoriopoznawczym, empirycznym oraz metodologicznym, tj. dzięki: 1) zidentyfikowaniu uwarunkowań i motywów nakładania dodatkowych danin publicznych na sektor bankowy (rozdział 1), 2) przedstawieniu typologii oraz charakterystyki dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy (rozdział 1), 3) dokonaniu przeglądu występujących w praktyce dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy w krajach UE (rozdział 1), 4) ocenie wydajności fiskalnej dodatkowych danin

publicznych nałożonych na sektory bankowe w krajach UE (rozdział 1), 5) ocenie wpływu dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy na stabilność tego sektora (rozdział 2), 6) ocenie wpływu dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy na wielkość i dynamikę kredytu dla sektora prywatnego (rozdział 3), 7) poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie, kto poniósł ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na sektor bankowy (rozdział 4) oraz 8) opracowaniu modelowego ujęcia zależności pomiędzy dodatkowym obciążeniem daninami publicznymi sektora bankowego oraz typami i elementami technicznymi tych danin a ich skutkami dla gospodarki, sektora bankowego oraz klientów banków (rozdziały 2, 3 i 4).

Przedkładana rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny. W pracy wykorzystana została metoda *desk research*, polegająca na kompilacji oraz analizie danych wtórnych pochodzących z różnych źródeł, na podstawie których formułować można wnioski dotyczące badanego problemu. W opracowaniu przedstawiono oraz zastosowano metody ilościowe służące do badania wpływu dodatkowych danin publicznych w sektorze bankowym na stabilność tego sektora, zmiany akcji kredytowej oraz rozłożenie ciężaru tych danin. W części prezentującej autorskie badania empiryczne wykorzystano metody statystyki opisowej oraz metody ekonometryczne: modele regresji danych panelowych oraz metodę *Difference-in-Differences* (DID).

W rozdziale pierwszym dokonany został przegląd koncepcji teoretycznych dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy. Przeanalizowano także motywy nakładania na sektor bankowy dodatkowych danin publicznych. W rozdziale tym omówione zostały także kwestie definicyjne oraz typologia dodatkowych danin publicznych nakładanych na sektor bankowy. Omówiono także występujące w krajach członkowskich UE konstrukcje dodatkowych danin publicznych nałożonych na sektor finansowy. Odrębny podrozdział został poświęcony analizie i ocenie konstrukcji i wydajności fiskalnej danin publicznych obciążających sektor bankowy.

Analiza empiryczna oparta na budowie modeli ekonometrycznym skupiona została na trzech głównych obszarach. Rozdział drugi poświęcono jednemu z głównych celów wdrażania dodatkowych danin publicznych obciążających sektor bankowy – zapewnieniu stabilności tego sektora. W rozdziale trzecim skupiono się na głównym zagrożeniu związanym z wprowadzaniem tych danin – spadku akcji kredytowej banków. Z kolei przedmiotem analiz w rozdziale czwartym jest rozłożenie ciężaru podatkowego (incydencja podatkowa) – badanie miało wskazać, kto efektywnie poniósł ciężar podatku (lub opłaty), stając się tym samym podatnikiem rzeczywistym.

W pracy poddano weryfikacji trzy **główne hipotezy badawcze** oraz **hipotezy szczegółowe**. Podsumowanie wniosków z ich testowania przedstawiono w tabelach 1. – 3. W rozprawie pozytywnie zweryfikowano **pierwszą hipotezę główną (H.1.)**, że dodatkowe daniny publiczne obciążające sektor bankowy wpływają na wzrost stabilności tego sektora. Warto przy tym zauważyć, że podatek bankowy i opłata bankowa w istotny sposób pozytywnie wpływają na stabilność sektora bankowego, natomiast podatek od transakcji finansowych nie oddziałuje na stabilność sektora bankowego w istotny sposób, ponadto opłata bankowa w porównaniu do podatku bankowego cechuje się silniejszym pozytywnym wpływem na stabilność sektora bankowego. Natomiast wyłączenia z podstawy opodatkowania lub podstawy naliczania opłaty kapitałów własnych oraz depozytów klientów okazały się nieistotne statystycznie, co nie pozwoliło na pozytywną weryfikację hipotez o wpływie tych zmiennych na stabilność sektora bankowego. Podsumowanie wniosków z testowania hipotez badawczych zostało zawarte w tabeli 1.

Tabela 1. Zestawienie hipotez i wyników ich testowania

Hipotezy	Weryfikacja		
	Metoda	Wyniki	
		Model	Wnioski
H.1. Dodatkowe daniny publiczne obciążające sektor bankowy wpływają na wzrost stabilności tego sektora.	Regresja liniowa danych panelowych	I III	Potwierdzona (w zakresie wpływu na stabilność sektora bankowego mierzoną współczynnikiem wypłacalności)
	DID	V-IX X-XIV	
H.1.1. Konstrukcja danin publicznych obciążających sektor bankowy uwzględniająca utworzenie funduszu stabilizacyjnego wpływa na wzrost stabilności sektora bankowego.	Regresja liniowa danych panelowych	II IV	Potwierdzona (w zakresie wpływu na stabilność sektora bankowego mierzoną współczynnikiem wypłacalności)
H.1.2. Konstrukcja danin publicznych obciążających sektor bankowy uwzględniająca wyłączenie kapitału własnego z podstawy opodatkowania wpływa na wzrost stabilności sektora bankowego.	Regresja liniowa danych panelowych	II IV	Nie została potwierdzona
H.1.3. Konstrukcja danin publicznych obciążających sektor bankowy uwzględniająca wyłączenie depozytów klientów z podstawy opodatkowania wpływa na wzrost stabilności sektora bankowego.	Regresja liniowa danych panelowych	II IV	Nie została potwierdzona

Zródło: Opracowanie własne.

Kolejnym obszarem badań była analiza wpływu dodatkowych danin publicznych na akcję kredytową banków. Przeprowadzone badania pozwoliły na częściowo pozytywną weryfikację **drugiej hipotezy głównej (H.2.)**, że opodatkowanie sektora bankowego negatywnie wpływa na poziom nasycenia gospodarki kredytami bankowymi mierzony dynamiką kredytu dla sektora prywatnego w relacji do PKB. Hipoteza ta potwierdzona została wyłącznie w odniesieniu do podatku bankowego, w związku z czym można stwierdzić, że podatek bankowy silniej oddziałuje na akcję kredytową niż opłata bankowa i podatek od transakcji finansowych. Warto zauważyć, że wpływ podatku bankowego na akcję kredytową jest zdecydowanie silniejszy w przypadku kredytów dla gospodarstw domowych niż ogółem kredytów dla sektora prywatnego, co może wynikać ze stosunkowo niskiego oprocentowania

kredytów dla gospodarstw domowych, przede wszystkim kredytów hipotecznych. Banki na skutek opodatkowania ich aktywów mogły dążyć do zmiany struktury portfeli kredytowych, zastępując niskomarżowe kredyty hipoteczne innymi, bardziej zyskownymi aktywami. Przeprowadzona analiza pozwoliła na potwierdzenie hipotezy, że podatek bankowy przyczynia się do zmian zaangażowania banków w poszczególne linie biznesowe, co skutkuje ograniczeniem akcji kredytowej przede wszystkim w zakresie kredytów dla gospodarstw domowych. W wyniku wprowadzenia dodatkowych danin publicznych nastąpił większy spadek tempa wzrostu akcji kredytowej w przypadku kredytów dla gospodarstw domowych w porównaniu do kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych. Natomiast wyłączenie z podstawy opodatkowania lub podstawy naliczania opłaty kapitałów własnych oraz depozytów klientów okazały się nieistotne statystycznie, co nie pozwoliło na pozytywną weryfikację hipotez o wpływie tych czynników na zmiany akcji kredytowej. Podsumowanie wniosków z testowania hipotez badawczych zostało zawarte w tabeli 2.

Tabela 2. Zestawienie hipotez i wyników ich testowania

Hipotezy		Weryfikacja		
Główna	Szczegółowe	Metoda	Wyniki	
			Model	Wnioski
H.2. Opodatkowanie sektora bankowego negatywnie wpływa na poziom nasycenia gospodarki kredytami bankowymi mierzonej dynamiką kredytu dla sektora prywatnego w relacji do PKB.	H.2.1. Podatek bankowy silniej oddziałuje na akcję kredytową niż opłata bankowa i podatek od transakcji finansowych.	Regresja liniowa danych panelowych DID	XV XVIII - XXII	Potwierdzona
	H.2.2. Dodatkowe daniny publiczne obciążające banki przyczyniają się do zmian zaangażowania banków w poszczególne linie biznesowe, co skutkuje ograniczeniem akcji kredytowej przede wszystkim w zakresie kredytów dla gospodarstw domowych. W wyniku wprowadzenia dodatkowych danin publicznych nastąpił większy spadek tempa wzrostu akcji kredytowej w przypadku kredytów dla gospodarstw domowych w porównaniu do kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych.	Regresja liniowa danych panelowych DID	XVI XVII XXIII – XXVII XXVIII – XXXII	Potwierdzona
	H.2.3. Konstrukcja danin publicznych obciążających sektor bankowy uwzględniająca wyłączenie kapitału własnego z podstawy opodatkowania w mniejszym stopniu przyczynia się do spadku tempa wzrostu akcji kredytowej w porównaniu do pozostałych konstrukcji danin.	Regresja liniowa danych panelowych	XV	Nie została potwierdzona
	H.2.4. Konstrukcja danin publicznych obciążających sektor bankowy uwzględniająca wyłączenie depozytów z podstawy opodatkowania w mniejszym stopniu przyczynia się do spadku tempa wzrostu akcji kredytowej w porównaniu do pozostałych konstrukcji danin.	Regresja liniowa danych panelowych	XV	Nie została potwierdzona

Źródło: Opracowanie własne.

Trzecim obszarem badań była analiza przyczynowości dodatkowych danin publicznych na klientów banków. W rozprawie pozytywnie zweryfikowano **trzecią hipotezę główną (H.3.)**, że ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na sektor bankowy został przerzucony „w przód” na klientów banków. Kanałem przerzucenia ciężaru daniny na klientów banków był zarówno wzrost marży odsetkowej netto, jak też wzrost opłat i prowizji. Z przeprowadzonej analizy wynika, że daniny w znaczącym stopniu obciążały gospodarstwa

domowe zaciągające kredyty na cele mieszkaniowe. W przypadku kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych nie ma podstaw, by twierdzić, że daniny obciążą ten segment klientów. Podsumowanie wniosków z testowania hipotez badawczych zostało zawarte w tabeli 3.

Tabela 3. Zestawienie hipotez i wyników ich testowania

Hipotezy		Weryfikacja		
Główna	Szczegółowe	Metoda	Wyniki	
			Model	Wnioski
H.3. Ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na banki został przerwany „w przód” na klientów banków.	H.3.1. Ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na banki został przerwany „w przód” na klientów banków poprzez wzrost marży odsetkowej netto.	Regresja liniowa danych panelowych	XXXIII XXXIV	Potwierdzona
		DID	XLI - XLIV	
	H.3.2. Ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na banki został przerwany „w przód” na klientów banków poprzez wzrost opłat i prowizji.	Regresja liniowa danych panelowych	XXXV XXXVI	Potwierdzona
		DID	XLV - XLVIII	
	H.3.3. Ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na banki został przerwany „w przód” na klientów banków w segmencie kredytów mieszkaniowych.	Regresja liniowa danych panelowych	XXXVII XXXVIII	Potwierdzona
		DID	XLIX - LII	
	H.3.4. Ekonomiczny ciężar dodatkowych danin publicznych nałożonych na banki został przerwany „w przód” na klientów banków w segmencie kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych.	Regresja liniowa danych panelowych	XXXIX XL	Nie została potwierdzona
		DID	LIII - LVI	

Zródło: Opracowanie własne.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że dodatkowe daniny publiczne obciążające sektor bankowy wpływały na wzrost stabilności tego sektora, jednocześnie ograniczając działalność kredytową oraz rentowność sektora bankowego. Ich negatywny wpływ łagodziła ogólnie dobra sytuacja kapitałowa banków, a także sprzyjająca koniunktura gospodarcza. Ponadto, znaczna część obciążeń została przerwana na klientów banków w formie zwiększonej marży odsetkowej oraz różnego rodzaju opłat i prowizji.

Zrealizowany zakres prac badawczych nie wyczerpuje w pełni problematyki ekonomiczno-finansowych skutków dodatkowego opodatkowania sektora bankowego. Zakres badań, których wyniki zostały przedstawione w niniejszej rozprawie był determinowany dostępnością, kompletnością i porównywalnością danych statystycznych dla wszystkich krajów członkowskich UE. Analizy zostały przeprowadzone z wykorzystaniem danych zagregowanych dotyczących sektora bankowego. Ciekawym rozszerzeniem badań przedstawionych w rozprawie mogłaby być analiza przeprowadzona na danych jednostkowych dla poszczególnych instytucji finansowych, co pozwoliłoby na pogłębienie wniosków.